

בצבא האדום עם פרוץ המלחמה עם הגרמנים

(מתוך עדותו הרשומה של חבר קיבוץ אלון
שגורל בפולין ועם הכיבוש הסובייטי התנאים לצבא האדום)

יום לפני ה-22 ביוני 1941 היה לנו אימון-בוקר בתירגול-קשר. המפקד היה סרן, אדם מבוגר, שהסביר לנו את הכל בעל-פה, לא כמו המפקדים הצעירים, שכל הזמן היו מסתכלים בדף-ההדרכה ומסבירים. הוא מסביר לנו את החשיבות הגדולה שיש לקשר בצבא ובייחוד בעת מלחמה. הנה הוא מספר לנו, כי במלחמת-העולם הראשונה השמידו הגרמנים שלוש חטיבות מהצבא הרוסי, בזו אחר זו, מבלי שתאחת תדע על גורל חברתה. לו היה קשר בין היחידות, היו סוגרים על הגרמנים בטבעת ומשמידים אותם. את הסבריו הוא מקשה על-ידי ציורים במקל על שולחן-חול. היה לו כושר דיבור והרצה בצורה מעניינת. הוא המשיך: „עלינו להתכונן היטב, כי אכן תהיה מלחמה בינינו לבין הגרמנים. הכול יודעים זאת. אם לא השנת, אז בעוד חמש שנים; אבל מלחמה תהיה ועליכם להיות מוכנים”.

ה-22 ביוני היה יום יפה להפליא. השמים — תכלת. אף ענן לא נראה. שמש. ברגיל קמנו ב-6 בבוקר והלכנו לאיצטדיון. ארוחת-הבוקר נקבל לאחר תחרויות-הריצה שנקבעו לאותו יום. לא טוב לרוץ „על בטן מלאה”. האיצטדיון היה מלא אנשים. תזמורות ניגנו. חיילים התהלכו בגופיות ובמכנסי-ספורט קצרים. התכוננו למירוצים. אזרחים רבים, ובמיוחד נשים, הסתובבו במקום. צעירות חיכו לחיילים, רצו לקשור אתם שיחות, אבל לא היה זמן לכך.

בגבולות היתה כבר נטושה מלחמת אכזרית, ובכלי-זאת כאן, 800 ק"מ בעורף, לא ידענו כלום. איני יודע אם היה זה בכוונת המפקדים או שבאמת חשבו כי אין זאת מלחמה ממש, אלא תקריות המוגבלות לאזור הקשר בלבד. על-כל-פנים, התוראת היתה להמשיך כפי המתוכנן ואנחנו, החיילים, לא ידענו דבר על המתרחש.

בתחרויות-הריצה הגעתי השלישי מאנשי הגדוד שלנו והייתי בין שלושת המצטיינים. לאחר התחרויות הותר לנו ללכת לאכול. רצנו לקיוסקים לקנות חלות. זה היה המיצרד שניתן היה להשיג באותו יום. כבר קשרנו שיחות עם נערות והכל היה חגיגי והיה טוב. ופתאום... מכל הפינות הגיעו פקודות: „להסתדר! כל היחידות להסתדר! הוזרים לקסרקטינים”.

אנו שואלים: „מה קרה?” „מדוע עלינו לחזור לקסרקטינים?” אף אחד אינו יודע. אנו חוזרים. צועדים בסך והשיר „טצ'נקה” בפינו. ברחובות העיר מתהלכים האזרחים, כשמסכות-גז תלויות להם לצדם. אנו רואים וחשים שדבר-מה התרחש, אבל לא ידוע לנו מה.

כשהתקרבונו לקסרקטין קיבלנו פקודה: „כולם להיכנס למועדון!“ בן־רגע התמלא האולם הגדול במועדון. כולם רצו לדעת את אשר קרה. מתחלכות השערות. נכנס קצין וביקש מאתנו לשבת בשקט ולחכות, „ישנה הודעה חשובה!“ הקצינים התאספו בחדר צדדי לישיבה וסגור אחריהם את הדלת. מפעם לפעם היה יוצא אחד מהם ורץ כשהחיוורון נסוך על פניו. הקצינים יצאו, התיישבו לידנו. על חבמה עלה מפקד המחנה ואתו גנרל אחד, שלא הכרנוהו. הגנרל פתח במלים: „חברים, חיילים ומפקדים! היום, בארבע לפנות בוקר, פתחו הגרמנים הפאשיסטים תאוריים במלחמה נגד ארצנו היקרה. כוחותינו שבגבול קיבלו פקודה לזרוק את הפאשיסטים בחזרה אל מעבר לגבול, וכך הם עושים. לפי הידיעות הראשונות שבדיענו גרמנו לפאשיסטים אבידות כבדות“.

אצבעות רגלי התכווצו ולהצו מבפנים על סולליית הנעל. איך העזו הגרמנים להתנפל על מדינה כה גדולה וחזקה? ! אני הייתי משוכנע כי פה יבוא קצם של הגרמנים, שבקרוב ישמידו אותם וזה יהיה סופם של היטלר וההיטלריות.

הגנרל גמר את דבריו וביקש מאתנו לעלות על הבמה אחרי־אחד ולומר את דברו. עלו קצינים, בעיקר, ונשאו דבריהם. כל אחד דיבר כעשר דקות. כולם הבטיחו, ש, לא נחסך את דמנו וכוחותינו על־מנת להגחיל לגרמנים מפלה מוחצת ובמהרה. במיוחד דיבר יפה בחור צעיר, סגן־פוליתרוק, בדרגת סמל. כושר דיבור מעולה. משך את לב כולנו באומרו, כי „עד עכשיו היו לגרמנים נצחונות קלים. עכשיו יעצמו את כוחה של ברית־המועצות. פה זה לא ילך להם. פה יהיה סופם של הנאצים הפאשיסטים הכובדים!“.

התפתעה חיתה מוחלטת. רק אתמול העריך הקצין שלנו, שהמלחמה תפרוץ כפי הנראה בעוד חמש שנים וחנה אנחנו נמצאים כבר בעיצומה.

מודעות גדולות הקוראות לגיוס כל המילואים ניתלו על כל לוחות־המודעות של העיר. החיים במחנה הצבאי השתנו לחלוטין. האימונים נפסקו. אנו מתכוונים לקלוט את חיל־המילואים, שעוד מעט יתחיל לזרום אלינו. מחננו היה קטן מאוד; הכיל 600 חיילים בלבד; והוטל עלינו לקלוט עשרת אלפים חיילי מילואים.

בחצר המחנה העמידו שולחנות רבים וצליהם טפסים לרישום החיילים המגיעים. אף אני קיבלתי פקודה לשבת ליד אחד השולחנות, למלא בטפסים את הצריך רישום. הסבירו לי מה עלי לעשות. קשרי־טלפון לשלוח לצד מורח של המחנה, קשרי־ראדיו — למערכ המחנה, נהגים — — לכית מס' 10 ורופאים או חובשים, אם היו כאלה בין המגויסים, לשלוח למרפאה שבקצה המחנה.

אחר שעות מיספר החלו להגיע אנשי המילואים, רכב ומשאיות. מודנבים תורים ארוכים. כולם נרשמים. כולם נרגשים. בכל הפניות שרים, כל אחד שר משהו אחר וקם רעש משונה; רעש־מלחמה.

אני רשם ורשם בלי סוף. אצבעותי כבר כואבות. אנשי המילואים המגיעים הם מבוגרים ממני. גילם נע בין 25 ל־40 בערך. לכולם אותו פרצוף. הם באים לבושי בלואים, לרגליהם ערדליים או סנדלים קרועים. יש מהם עצובים ויש מהם שמחים השרים כל הזמן, כאילו המלחמה אינה מהווה בשבילם דבר נורא. יש ואני פוגש אדם מיוחד מאוד. אני אומר לו שאין לו לדאוג, אנתנו ננצח; ואז הוא שואל

בצבא האדום עם פרוץ המלחמה

אותי אם הייתי כבר בחזית. כשהוא שומע את תשובתי השלילית הוא מסתכל בי ואומר: „וכי מה אתה יודע? אני הייתי בחזית בפילנד וידע כבר מה זאת מלחמה, לכן אינני שמח“...

הארוחות אינן סדירות. המטבח הקטן שלנו חייב כעת להאכיל אלפי אנשים חדשים. הוא פעיל 24 שעות ברציפות ביממה. ארוחת-בוקר — ב־6 בערב; ארוחת-צהריים — ב־12 בלילה וארוחת-ערב — ב־6 בבוקר. כל הזמן עומדים בתור לארוחות וגרמה שכולם אינם עושים שום דבר אחר פרט לעמידה בתור לאוכל. גם השירותים אינם מספיקים לאוכלוסית שרבחה כל-יכך. עד מהרה חשנו בריח סרחון העולה מכל הצדדים. האנשים עשו צרכיהם בחוץ ליד הגדר עד שהשטח כוסה בשכבות צואה והמצב החמיר משעה לשעה. התחילו לבנות בית-שימוש גדול, לאלפי אנשים. מאות חיילים גויסו לחפירת התעלה הגדולה, מאה מטר אורכה ושני מטר רוחבה. לפנות ערב היה מוכן בור ענקי. ביסודו בלחות מתוררים וזהו זה. והרי לך בית-שימוש! קירות לא היו מסביב והחיילים עשו את צרכיהם בגלוי.

כל המעשים במחנה התמקדו בשלושה דברים: עמידה בתור לשם קבלת האוכל, האכילה והליכה... לבית-השימוש. הדבר הזה נמשך מיספר ימים. זרם המילואים הלך ופחת. כמעט כולם כבר התייצבו. התחילו האימונים ובעיקר תרגילי סדר. החיילים היו מתאמנים לבושים חולצות צבאיות ומכנסים, אבל חכובעים היו עוד מימי מלחמת-האזרחים, שונים ומשונים. געליים טרם הגיעו לכולם ורובם התחלכו יחפים.

אני וחמישה חיילים נוספים קיבלנו משאית והיה עלינו להביא מהמחסנים נשק ותחמושת לכל החיילים שמיספרם הגיע כעת לעשרת אלפים. דרך העיר נסענו לשדות. למחסנים תתי-קרקעיים. ארגזים ארוכים, כמו ארזות מתים, היו מסודרים בשורות ארוכות. הצממנו אותם על המשאית והכאנו ליחידה. כאן הוציאו את הרובים מהגריז, ניקו וסידרו אותם על הריצפה באולם הגדול של המועדון. הבאנו ליחידה גם מזון: שקי צנימים ואבקת-אפונה.

בנסיעותינו בתוך העיר ראינו אלפי מכונות וטאנקים נוסעים לכיוונים שונים ומגוונים. חשבתי בלבי: האם יודעים הם מה עליהם לעשות, או שהם מתרוצצים תלוך וחזור מבלי לדעת את הכיוון הנכון? הרי לחזית צריכים כולם לנסוע לכיוון אחד, מערבה!

ביום השני למלחמה נערך מיסדר של החיילים הסדירים. הפוליטרוק מסר לנו דו"ח מהחזית. במשך יום אתמול התנהלו קרבות כבדים בכל החזית, מחדרם עד לצפון. לצד הגרמנים התייצבו רומניה ופינלנד. אנו השמדנו למעלה מ-200 טאנקים וכ-150 מטוסים של האויב. השמדנו גדודים רבים של גרמנים. זה סופם, חשבתי לעצמי. והנה הפתיעוני טאוד-מאוד המלים שיצאו מפיו, כי אנחנו נששנו את הערים ביאליסטוק, וילנה, בריסק ומקומות נוספים המוכרים לי. הרי אני בן הסביבה הזאת. מה קורה כאן? האם הגרמנים הם כה חזקים והם כובשים שטחים מידי הצבא הסובייטי האדיר? הפוליטרוק חוסף שתשעה גנרלים בגדו בנו ולכן הצליחו הגרמנים לכבוש את הערים. „הבוגדים תוצאו להורג והכל מסתדר“, „המאראשלים וורשילוב, בודיוני וטימושנקו לקחו את העניינים לידיהם ובקורב נשמיד את הצבא

הגרמני וחזיר לדינו את הערים הכבושות. ביוקר ישלמו הפאשיסטים על שלא כיבדו את הסכם אייחתקפה בינם לבין ברית־המועצות". מצב־רוחי ירד פלאים. כל הזמן אני חושב, מי יודע אולי עיר מצלתי היא כבר בידי הגרמנים? מה יהיה על משפחתי? לאחר ימים מיספר נודע לנו, שמינסק כבר נפלה, ו"א שמשפחתי נמצאת בידי הגרמנים. הקשר ביני לביתי ניתק. אין מכתבים יותר! לעצמי ולגורלי איני דואג; איני חושב על כך. מנקרת במוחי המחשבה: מה מתרחש בעירי? מה עושים הגרמנים לאוכלוסיה האזרחית? הגיעו אלינו שמועות, כי עושים הם דברים נוראים. מי יודע מה גורלה של משפחתי?

בצער רב אני רואה במשך היום מטוסים פונים אל החזית במבנים של 9, של 12, או של 15 ומהם תוזרים יחידים. יש ומכל 10 מטוסים חוזר מטוס אחד בלבד. אנו מכינים את משמעות הדבר.

הצלחנו להתארגן מחדש. האיטונים הם כבר סדירים ואנו יוצאים כבר לשמירה. העוראות הן חמורות: יש לעצור כל אחד המתקרב לגדר, ואם הוא מסרב — לפתח מיד באש! הגרמנים הנחיתו כבר הרבה צנחנים בעורף! ביום אנו יוצאים לצור צנחנים גרמנים. יש ואנו רואים אותם צונחים ממטוסיהם ואז אנו פותחים במירדף. פעם, בחיפוש אחר צנחנים גרמנים, הגענו כ־30 חיילים למערב העיר. באיזור הזה גראו צנחנים קופצים ממטוסים. זמן רב הסתובבו באיזור. בשבילים, בתורנות, בשיחים, שהיו רבים מאוד בסביבה הזו, לא מצאנו כלום. בדרך חזרה ראינו פתאום לפנינו עשרה אנשים במדי נקו"א, נשקם בידיהם, הולכים בכיוון העיר. בטוחים היינו שאלה הם חיילים שלנו ולא יחסנו כל חשיבות להם. משהתקרבו אליהם, נתן מפקדנו סימן לעצור. הוא העביר פקודת לחש בינינו: „לדורך את הנשק ולהיות מוכנים להסתערות! אלה כנראה גרמנים". עשינו כדברו. זירזנו את צעדינו ועברנו לריצה קלה. כשהיינו עליהם פקד מפקדנו: „ידיים למעלה!" כולנו כיוונו את נשקנו אליהם. הם לא הספיקו לעשות משהו, כי את נשקם, מקלעים רוסיים, נשאו על גבם. שאלו ברוסית: „מה פשר הדבר? מי אתם, המצווים עלינו לעצור?" ראיתי שביניהם היתה גם אשה אחת. „לא להתחכם!", צעק המפקד שלנו, ועלינו ציווה לפרוק את נשקם מעליהם. הוכלנו אותם למפקדה והם לא הספיקו להתנגד ואנחנו לא ידענו בודאות אם הם באמת גרמנים. מהר מאוד התברר שאלה הם צנחנים גרמנים. סימן לכך היו מגפיהם. בזמן צעידתם הבחין מפקדנו, שסוליית מגפיהם, מתחת לעקב, אינה נוגעת כלל באדמה ולכן היא נקיה ולעורה צבע בחור מאוד, כמעט לבן, מה שאין כן במגפיים הרוסיים. המפקד הסיק מסקנתו ולא טעה.

היחידה שלי הפכה להיות יחידה ממונעת. קיבלנו משאיות רגילות ועליהן התקנו גלגלי עץ גדולים. שלושה גלגלים כאלה; ועל כל אחד מהם חמישה קילומטרים של חוטי־קשר. התפלאתי מאוד מחרש התמצאה ומתיכולת להתאים הכל לפי כישוריהם של החיילים הרוסיים. למשל: את העץ לגלגלים אלה לקחו מגדר שפורקה למטרה זו. „אירגנו" כלי עבודה ומסמרים ואיני יודע מהיכן. קינאתי במוסר התמצאה שלהם. בעירי, לפני המלחמה, היו מבצעים עבודה רק אם היו תומרים וכלי־עבודה, ופה חוסר כלי־עבודה ותומרים לא היו סיבה לאוי־ביצוע של עבודה נדרשת. כמה ימים לפניכן שאל מפקד מחלקתי אם נמצא בינינו נגר.

התייצבתי. הוא לקחני לחדר-הנשק וביקש שאתקין באחד המיתקנים, ששימשו לתחזוקת נשק, מקום-איחסון לאתים, כליות-חפירות של החיילים. בכל המיתקנים היה מקום כזה; רק באחד חסר היה. „תוכל לעשות זאת?” „שאל. כן, אך אני צריך לוח ארוך וכלי-עבודה”, עניתי. „אתה רואה?” „שם ישנם לוחות. תיקח משם אחד. ושם במחסן, בפינה, בצריף הנמוך, הכלים”. ניגשתי לעבודה. הצריפון היה פתוח. חיפשתי כלים ולא מצאתי דבר, פרט לגרזן שהיה מונח על הריצפת. הלכתי לקחת לוח, אבל חייל כיוון אלי את נשקו וצעק: „הסתלק מכאן! אל תגיע בעצים!” אמרתי לו שהמפקד שלח אותי לקחת לוח, בכדי שאתקין מיתקן לאתים. הוא בשלו: „לך מכאן! לך מהר... אסור לקחת מכאן עצים!”. חזרתי לצריפון, אולי לא חיפשתי היטב, אך גם הפעם לא מצאתי דבר. אלך אל המפקד, חשבתי, ואשאל אותו. מצאתי אותו ולפני שפניתי אליו שאל אותי: „נו... מה בשמע?” סידרת כבר הכל?” „איפה?” „לא מצאתי כלים ולא נותנים לי לקחת לוח. עומד שם חייל ורובה בידו ואינו נותן אפילו לגשת אל העצים?”. „הסתכל ביד”, ניצנע ראשו מעלה-מטה ובבזז פנה אלי: „ואתה עוד אמרת שאתה נגר... בוא אתי ותראה כיצד עושים את אשר ביקשתי?”. חורנו למחלקה. הוא פנה אל החיילים ושאל מי מוכן לבצע זאת. אחד החיילים התגבר. „יפה. קח אתך את החייל הזה”, הצביע עלי. „לעזרה, ובינתיים ילמד כיצד למצוא כלים וחומרים. הוא רוצה שנכניס לו הכל לתוך היד”.

סקרן הייתי לראות כיצד יסתדר החייל. הוא, ראשית חכמה, נכנס לצריף, לקח את הגרזן, נכנס לבית-שימוש ועקר את הפאנל שבין הקיר לריצפת. העץ ששימש כפאנל היה כבר רקוב-למחצה, ספוג שהן של שנים, אבל הוא החליט שדווקא עץ זה מתאים למיתקן. הבאתי את הלוח למקום שצריך להציב את המיתקן והחייל השיג מסמרים, סימן חורים בלוח ובגרזן בלבד התקין את המיתקן. הכניס בו את אתית-חפירת, שעד אז התגלגלו על הריצפת, וזהו זה... משראה המפקד, כי הכל מוכן ומותקן ונעשה במהירות רבה כלי-כך, התלהב מאוד, שיבח את החייל, ואלי פנה: „זה נגר ו”, ובאוזני לחש, „אתה כבר נגר לא תחיה, כמו שאבד-המין שלי לעולם לא יהיה אצבע...” „נשבעתי בלבי שכאן, בצבא, לעולם לא אומר עוד שאני נגר...”

כאמור, הגנו יחידת-קשר מטוגעת. תוך שעה אנו מתקינים קשר טלפוני למרחק של 15 ק"מ ולשלוחה כיוונים כשבמרכז קומוטאטור (מרכזיה). בכל ק"מ קופץ חייל מהמשאית, מסוה את החוט בתוך העשב או בין שיחים, בכדי שלא יתגלה והמכונית ממשיכה לנסוע עד סוף הקו. כשהקשר פועל כתיקנו אנו סתקפלים, אוספים את החיילים שתורדו ועוברים למקום חדש. חוזרים על אותו תרגיל.

קיבלנו מפקד חדש. אוקראיני. יפהפה להפליא. חייכן. אף פעם אינו צועק, אבל גם אינו נותן לנו מנוחה ולו לרגע. כל הזמן הוא מדגים לנו כיצד נופלים על הארץ כשנפתחת עלינו אש. „לשכב ולזוז מטר הצידה. כך הרגל צמודה לאדמה. יש לזוז הצידה”, הוא מסביר, „מפני שאם האויב רואה אותך נופל במקום זה, הוא יכוון את נשקו לאותו מקום, והנה אתה בינתיים וזה הצדחה... וכעת אתם... לשכב! לזוז הצדה! לא מספיק... יותר מהר... עוד הפעם...” זה היה בומן ההפסקות. גם כשהורנו מהאימונים חיה נכנס לחדרים ומלמד אותנו כיצד

לכוון למסרה, כיצד להתנהג בעת הפצצה אווירית. „כשרואים את מטוסי האויב יש לשכב בשורה אחת. רגל לראש, רגל לראש. מלמעלה חושבים כי זהו שביל. בראו נהרגל זאת...“ הית מוציא אותנו לפרוזדור הארוך ומתרגל אותנו, כך הית עושה כל הזמן ואף על-פירא לא התרעמנו עליו. הוא היה בן-אדם ומפקד מיוחד במינו.

הדעות לא שמענו וידענו רק את אשר היה הפוליטרוק מוסר לנו. כל בוקר היה מוסר דיווח על הנעשה בחזיתות. מדבריו נשמע, כי אנו מכים בגרמנים. משמידים טאנקים ומטוסים. הורגים רכבות מהם. בסוף, כבדרך-אנב, היה מוסיף כי עובנו כמה יישובים מאוכלסים...

האוכל השתפר במאוד. לארוחת-צהריים היינו מקבלים מרק ודייסה, חתיכת גדולה של בשר ומנה של שומן-חזיר. וכל זאת משום שהיו מוציאים את כל הבהמות מהקולחוזים, משהתקרב אליהם הצבא הגרמני, ומוסרים אותן לצבא האדום. היה שפע של בשר. הצרה היתה חוסר המים. לאחר ארוחת שטנה כזו היינו מקבלים עד לארוחת-הערב ספל מים אחד בלבד. הטאקטיקה היתה, כי יש להתרגל ולחיות על מעט מים. יצא שככל שאכלנו טוב יותר, כן היינו צמאים יותר. סבלנו היה גדול. אומנם היו בינינו חיילים שתמיד היתה המימיה שלהם מלאה מים, אך אינו יודע כיצד השיגו זאת. אלה נהגו להתליף כוס מים תמורת המנה היומית של סוכר. אני ויתרתי על מנת הסוכר שלי למען כוס מים. כך שתיתי כל יום כוס מים נוספת.

גברו והלכו השמועות, כי בקרוב אנו יוצאים אל החזית. אחר זמן-מה קיבלנו תרמילי-גב וקסדות-פלדה. אלה היו חסימים, שאכן אנו מועמדים ליציאת. זמן קצר לאחר שקיבלנו את הציוד הסופי שלפני התווה — היתה אזעקת-לילה. מפקדים התרדצו. קיבלנו פקודות לארוז הכל: בגדים, כלי-מיטה וכו', ולהיות מוכנים לתווה. הכל היה ארוז וקשור ושמו של החייל רשום על שלט שעל רכשו. ותנה התקבלת פקודה: „לפרק הכל...“ לסדר את המיטות ולשכב לישון...“ לאחר יומיים חזר אותו דבר. באמצע הלילה נשמעה אזעקה. ארוזו וקשרנו. הכל היה מוכן. אך הפעם נשארו מחכים ואף אחד לא אמר לנו לפרק. לפנות בוקר הגיעו משאיות. העמסנו את חפצינו. עלינו גם אנחנו ובשיירה ארוכה זזנו בכיוון תחנת-הרכבת. כאן ראינו אלפי חיילים שרוצים על האדמה. ישנים. כל אחד ותרמילו, נשקו וכלי-האוכל שלו על-ידו. שאלתי חייל אחד כמה זמן הוא נמצא כבר פה. ענה לי: „שבועיים אנחנו מתגלגלים כאן ולא שולחים אותנו. גם אתכם לא ישלחו כה מהר. אין מה לסתר... עוד חספיקו ליהרג...“ דיבורים כאלה אסור היה להוציא מחסת. הם עלולים לזרוע בהלה, ואחד שדיבר כך הית נענש בחומרה רבה, אבל כנראה שחייל זה לא חשש מדיבוריו ומתחוצאות. שאלתי עוד מיספר חיילים כמה זמן הם כבר שוהים כאן וכולם ענו אותה תשובה, מי שבוע וזי שבועיים. שאלתי מהי הסיבה שאינם יוצאים לחזית, והם סיפרו כי אומנם כל הזמן יוצאים חיילים לחזית, אך רבים הם החיילים ואינם מספיקים לקחת את כולם והריהם מתגלגלים ככת שבועות... „ובכלל, מי יודע את חישוביהם שם למעלה?...“

להפתעתי הגדולה קיבלנו, לאחר כמה שעות, פקודה להיכנס לקרונות. אנחנו נוסעים ואלה ממשיכים לשכב על הארץ. ובאמת, מי יכול לתבין את הנעשה שם

למעלה?.. נכנסנו לקרונות, חולקנו לפי מחלקות, המפקדים נותנים הוראות אחרונות כיצד עלינו להתנהג בנסיעה, במקרה של הפצצה, והעיקר: להישמע לפקודות! על גג אחד הקרונות הציבו מכונת-ירידה, זאת היתה התגנה היחידה על כל השיירה.

לקרון שלנו נכנס מפקדנו והודיע, כי בעוד חצי שעה אנו זויים. עמדתי ליד פתח הקרון וראיתי מכונת קטנה מתקרבת אלינו. היא נעצרה ליד הקרון שלנו ומתוכה יצאו שלושה קצינים, שכמותם טרם ראיתי. פסים אדומים על כובעים כחולים, אחד מהם שאל למפקד, האחרון קפץ וירד מהקרון. גיגש אליהם. הם התרחקו מהקרון ושוחחו ביניהם. אחד דקות מיספר חזר המפקד לקרון, גיגש אלי ואמר: „אל תיבהל, זה לא כלום... הם באו לקחת אותך. תשאר פה את הנשק ואת התרמיל ולך אִתָּם.“ „מה הסיבה?“ „שאלתיו.“ „הם לא גילו לי את הסיבה, שאלו רק עליך, אם אחה נמצא בקרון הזה.“ אמרו, כי עליך לתשאיר את הנשק והפציר ולבוא אִתָּם.“

הכל התרחש כליכך מהר עד שלא הספקתי לחשוב על מה שקרה. אמרתי שלום לחיילים שלי, לחצתי ידו של המפקד וקפצתי מהקרון. נכנסתי למכונת, נסענו. עברנו בכל הרחובות המובילים חזרה ליחידתי. שלושת הקצינים שתקו. הייתי קצת מבוהל. מה יכולה להיות הסיבה למעצרי? במה חטאתי? עד מהרה הגענו למקום-מגוריה בעבר של יחידתי. לקחו אותי למיפקדה וליד חדר המפקד אמרו לי לחכות עד שיומינו אותי. רווח לי בסקצת מפני שלא הציבו עלי שומר. משמע שעדיין אינני נחשב לעבריין!

חייתי חצי שעה וזו נדמתה לי כנצח. מחשבות של תקווה ופחד עלו במוחי בזו אחר זו, עד שסוף-סוף נקראתי פנימה. בחדר ישבו קצינים ולכולם פסים אדומים על כובעיהם, אנשים שלא הכרתיים. אחד מהם הוציא דף נייר ושאל לשמי, שם משפחתי, מקום הולדתי. עניתי לו על כל שאלותיו. הוא אמר: „גולדת במערב רוסיה הלבנה, לשעבר פולין.“ „כן“, אמרתי, בעיר ס. במחוז ב.“. הסתכל בי ובלי לומר דבר הוציא מעטפת גדולה, הכניס בה את תעודותי שהיו בידיו, צירף מכתב ומסרו לי ושלח אותי ללשכת הגיוס. „שם יגידו לך מה לעשות“. אמרתי „להתראות“, הצדעתי ופניתי אל לשכת הגיוס לפי הכתובת שעל המעטפה. לבוש מדים חדשים, בלי נשק ובלי תרמיל, כובע-סירה לראשי — אני הולך ברחובות העיר ק. תורים ארוכים של אזרחים עומדים לפני התנויות. במקום אחד ראיתי מחלקים לחגניות ארוכות. הייתי רעב. התקרבותי לראש התור, אבל לא העזתי לגשת. גם לא האמנתי שהייל מותר לו לקנות בחנות של אזרחים שתלושי-לחם בידיהם. והנה שמעתי אחת הנשים: „בבקשה חייל, תיגש... תיגש... אינך מוכרח לעמוד בתור. תקנה... תקנה...“ ניגשתי לאשנב וקניתי שלוש לחמניות בשני רובל. הן היו חמות וטעימות ובדרך אכלתי. הגעתי ללשכת הגיוס כשכאב בטן תקף אותי. בכניסה עמד חייל כשהמוכב על כובע-הסירה שלו הוא מאחור. הערתי לו על כך. הוא מישש בידו, חש שגכוון הדבר, הסמיך וחבש את כובעו כדרוש. אחר-כך שאלני לרצוני. הראיתי לו את המעטפה. „אה... אתה זאפאדניק (מהאיוור המערבי של ברית-המועצות), אף אני זאפאדניק. מעבירים אותנו ליחידות חדשות. רבים הזאפאדניקים הבאים

תנה. אני עובד פה. שומר כבר כמה שבועות". ניגשתי לאישנב, מסרתי את המעטפה. הם קראו את המכתב, העבירו הכל בצירוף מכתב שלהם למעטפה חדשה ופנו אלי: זהו זה".

הנעתי ליחידה החדשה. חדר גדול. אלפי חיילי מילואים. כולם עדיין בבגדי אזרחים. מסביב לחצר — קסרקטינים ארוכים העומדים שם עוד מימי הצאר. בחצר הסתובבו כעשרת אלפים חיילים וכמיספר הזה היו בקסרקטינים שמסביב. אני לבדי במדי חייל. מסתכלים עלי בפליאה, מה עושה פה אחד במדים, כאשר הם, גם החיילים וגם הקצינים, עומים במצב של התארגנות וללא מדים? רבים השואלים אותי מנין אני ואם יש לי טאבאק או סיגריות. היה לי שקי חפצים אחד קטן בלבד ובו עשר חבילות קורדקס (טאבאק רוסי זול). חבילה אחת הוצאתי ומסרתיה לקבוצת חיילים ששכבו על הארץ. משקיבלו את הטאבאק הופתעו מרחב-לבי והזמינו אותי להצטרף אליהם. „בוא תהיה איתנו. עוד לא חילקו אותנו לקבוצות. היה פה היום גנראל אחד וכנראה נחר יתחילו להתארגן... אוכל יש לך ד? „לא“, עניתי. „בוא איתנו. לנו יש אוכל. אנחנו מהאוויר הזה והנשים שלנו באות לבקרנו ומביאות לנו אוכל. אחרת היינו כבר גועים ברעב, כאן שום דבר עוד לא מאורגן...“ הצטרפתי אליהם. „יש לך עוד טאבאק? שמור עליו, כי רבות פה הגניבות ובייחוד טאבאק. תחוק את השק שלך תמיד מתחת לראשך... אל תדאג לאוכל. יש לנו רב...“ אחד מהם הוציא כמה לחמניות, מרחן בחמאת והושיטן לי. הודיתי לו ואמרתי כי לפני שעה קלה אכלתי לחמניות בעודן חמות וחטפתי כאבי בטן. „טוב... טוב... תאכל אחר-כך“, אמר. הייתי עייף והשתרעתי על-ידם. נרדמתי ושק חפצי מתחת לראשי.

כשהתעוררתי הם ישבו כבר וסעדו את לכם. הצטרפתי אליהם. כיבדוני בלחמניות ובשומן-חזיר. בזמן האכילה הבחנתי שכל החיילים העוברים לדינו מסתכלים במיוחד במארחי. מסתכלים, מחייכים להם וממשיכים ללכת. לאחר זמן נוכחתי לדעת, שהרוסית שלהם אינה כה משופרת ושאלתים אם הם נציגים (בני-המיעוטים ברוסיה). „וכי לא ידעת? אנו צוענים, לכן כולם מסתכלים בנו“. הבחנתי שהם כה-עזר וכח-שערות ושיניהם צחות מלובן. ידעתי שלא כדאי לי להיות עם קבוצת אנשים המעוררים סקרנות מצדם של אלפים. החלטתי עלי-כן לחמוק מהם ולהצטרף לאחרים. היפשתי הודמנות נאותה על-מנת לעוזבם, כי חרי לא יכולתי סתם ככה ללכת מהם. ההודמנות „באה“ למחרת, ולא אני הייתי היוזם. למחרת בבוקר הופיע בחצר אחד בבגדים אזרחיים וכידו מגביר-קול. „אה... אהה... הגנראל... הגנראל...“ שמעתי קולות מסביב.

הגנראל הצמיד את הרסקול אל שפתיו ובקול רם פנה אל החיילים: „שימו לב, חיילים! כל אלה ששירתו בצבא שנתיים ויותר עוברים עם חפציהם לצד שמאל של תחצר! אלה שעברו אימונים קצרים במחנות — עוברים לצד ימין! ואלה שלא שירתו בצבא — מתרכזים ליד הבניין הלבן!“ בירד הראה את המקום. אלפי חיילים קמו על רגליהם ולפי הוראותיו תפסו את מקומותיהם החדשים. לא ידעתי מה עלי לעשות. לא השתייכתי לאף אחת הקבוצות שמנה הגנראל. לא גמרתי את שירותי בצבא. לא עברתי אימוני-מחנות ולא השתייכתי לאלה שבכלל לא שירתו. אני

בצבא רק חודשיים. בעוד התמון הגדול מסתדר והולך במקומותיו, התקרבותי לגנרל, הצדעתי וביקשתי רשות לפנות אליו. הרשות ניתנה. „חבר גנרל“, אמרתי, „אני אינני שייך לאף אחת הקבוצות שמגית. שירתתי חודשיים בלבד בחיל-הקשר ועכשיו הוצברתי לחיל-הרגלים“. „מוכן?“, ענה לי. „הצטרף לאלה שטרם שירתו בצבא בכלל, ליד הבניין הלבן?“, סיים. „כן, המפקד?“, הצדעתי והלכתי למקום המכוון. בקבוצתי היו כאלף איש שמשום-מה לא שירתו בצבא.

אוסנם באופן רשמי לא מסרו לנו, אבל הגיעו שמעות שהמצב בחזיתות הוא כפי רע. החיילים חשבו להם, שלא במהרה יישלחו לחזית, מכיוון שיש להתחיל את האימונים מיסודם, כלומר מטירונות.

ההתארגנות חיתה משונה מאוד. מפקדי-כיתות התהלכו בין החיילים ובחרו להם את אנשיהם. היו שואלים: „אתה רוצה להיות בכיתה שלי?“, היו מסתפקים בשמו הפרטי ובשם-המשפחה של המועמד. לא שאלו שאלות מיותרות. מהכיתות הורכבו מחלקות, פלוגות וגדודים. אני נרשמתי אצל אחד, שמצא חן בעיני בגלל חיוכו.

„מאיזה איזור באת?“, „מביילורוסיה“, עניתי. „מביילורוסיה? טוב מאוד! אף אני מביילורוסיה. אין כאן רבים מאיזור זה... רובם הם אוקראינים ורוסים“. עוד באותו יום הגיע אלינו מפקד הגדוד. „חברים חיילים?“, פתח ואמר, „משימה קשה חוטלת עלינו. גדוד זה חייב להתאמן יותר מכולם. אנו שייכים לדיביזיה חדשה המוקמת עתה. הגדודים האחרים כבר שירתו בצבא ויודעים במה מדובר. עלינו להתחיל הכל מבראשית ועל אף זאת נצא לחזית יחד עם כולם. השתדלו ללמוד ביציאות, ובבוא הזמן יעזור לנו הדבר לחסוך דם! יש לנו מחסור במפקדים, ולכן עלינו לעזור אחד לשני. ויכרו: האויב הוא חזק וכדי לנצחו — עלינו להיות חיילים טובים!“. יש שאלות? רוב החיילים שאלו על המצב בחזית. „לגרמנים ישנן בינתיים תצלומות. אבל עלינו למשוך את המלחמה עד לחורף ואז נראה להם!“. חקיק הוא שלהם, אבל החורף הוא שלנו! ולבסוף הכל יהיה כדברי סטאלין: „האויב יובס והנצחון יהיה שלנו!“

מפקד מחלקתנו, קצין בדרגת סגן-משנה, היה ותיק מלחמת-האזרחים וזכרונותיו כבר נחלש; את שמם של רוב חלקי הרובת שכח ואף התקשה במלאכת הפירוק והתרכבה. מכיוון שבטשך חודשיים למדתי על הרובת, ידעתי בעל-פה את פרטי-הפרטים ובנהירות יכולתי להפעילו — לקח אותי להיות לו לעזר בשיעורים. הייתי יושב לידו וכשהיה שוכח משהו הייתי לוחש לו באוזנו. הוא לא ביקש בגלוי שאבוא לעזרתו, אלא היה מלכסן עיניו אלי. המורת עורתי זו קיבלתי כוס מים נוספת לשתייה.

את האימונים ביצענו על-יד מעין מים צלולים, אבל אסרו עלינו לשתות ממנו. רצו להרגילנו למשמעת-מים. לחיות על מעט מים ולשתות בזמנים קצובים. כיתה אחת תירגלתי תרגילי-סדר. בתחום זה הייתי כמעט הטוב ביותר בכל הגדוד. במשך החודשיים אימנתי רבים בתרגילי-סדר. החיילים עדיין התאמנו לבושים בגדים אזרחיים ויחפים. המזל היה שהיה אז קיץ, חודש יולי, והשמש צלתה אותנו כהוגן. אחר האימונים היו נערכות התקפות על „האויב“.

במרחק קילומטר מאתנו היינו בוחרים בכמה עצים שישמשו לנו מטרה. המחלקה התחלקה לארבע כיתות. שתי כיתות שוכבות במרכז ושתי האחרות באנפים. שתי אלו רצות קדימה 20 מטר, משתטחות על האדמה, ואז קמות שתי הכיתות האחרות, הן מתקדמות בריצה ומשתטחות. כך מתחלפות הכיתות עד שהן מגיעות כ־50 מטר לפני המטרה ואז כולם קמים וב„הוררה“ מחריש אוזניים ובכידונים שלופים מסתערים על האויב, על העצים.

כעת אנו גרים בקסרקטינים ענקיים. לאורך מאות מטרים נמשכים פרוזודורים ארוכים ומשני צדיהם חדרים הדומים זה לזה. אין חדר-אוכל מרכזי כללי. כל מפקד מביא למחלקתו את מנת האוכל: פרוסת לחם קטנה וחתיכת שומן-חזיר. טוב שלסלם היה עוד אוכל מהבית. רוב החיילים היו בני האיזור והנשים היו באות לבקרם ומביאות אֶתן מזון אל הגדר המקיפה. אלפי בשים היו מסתופפות מסביב לגדר ומחפשות את בעליהן.

פעם עמדתי בשמירה במקום מרוחק, במגרש לעגלות מחומשות (טַצְנִקוֹת). הנשים שעמדו בחוץ, בראותן אותי, צעיר כל־כך, „ממש ילד“, החלו לבכות ולמלמל: „אלותים אדירים, כזה ילד וכבר צריך לצאת למלחמה ולהרג...“ נשים רבות דחפו לי, לכיסי, דברי-מאפה, עוגיות ופירות. הסתלקתי מהר. לא יכולתי לשמור אותן אומרות, שאני נראה כמו ילד...

עכשיו, בזמן המלחמה, לא הקפידו על אי־אלה דברים פעוטים, כגון: סידור המיטות וכיצד להספיק להתלבש תוך 3 דקות וכיצד באלה, בבוקר היינו קמים לקול צעקת התורן, מתלבשים ולא כת מהר כמו לפני המלחמה, ומחלקות-מחלקות היינו יוצאים לארוחת-בוקר, שהותקנה במטבחי־שדה. אחר־כך היינו מתאמנים עד הצהריים, נחים שעה וממשיכים באימונים עד הערב. היינו סחוסים, היה קשה מאוד. רצינו להשיג את יתר הגדודים, ששירתו בהם חיילים ותיקים, ולכן התאמנו כעת פחות מאתנו.

בוקר אחד לא שמענו את הצעקות הרגילות של ההשכמה. השעה כבר שבע, שמונה, ואף אחד אינו בא לומר לנו מה לעשות. קמנו לאט־לאט. כל אחד לקח את כלי־האוכל שלו ותלך להשיג משהו לאכול. המטבח עובד כרגיל, אלא את האוכל אנו מקבלים שלא במארגן. חזרנו לחדרים, שואלים: אולי משהו ראה אחד המפקדים? אין מפקדים. נעלמו ואינם.

פשטו שמועות שונות. תועלו השערות דמיוניות, שלא היתה להן כל אחיזה במציאות. היו אפילו כאלה שסברו, שהמצב הוא כל־כך חמור עד שהמפקדים נבחלו וקמו וברחו. רק בשעה 10 הגיעו רצים ופקדו עלינו לצאת לחצר, למיסדר כללי, מגרש החצר התמלא בחיילים. כולם נעמדו במקומותיהם הרגילים. עמדנו וחיכינו. מרחוק היכרנו את הנגראל שלנו, שנתמנה למפקד הדיביוז, הולך בלוויית קצינים לא מוכרים לנו, עובר ממחלקה למחלקה, משתתה ליד כולם מיספר דקות ומתקדם הלאה.

„הקשיבו, חיילים!“ פנת, „נשארתם ללא מפקדים, מפני שהלילה יצאו כולם להשתלמות בקורסים שונים. יש לנו מחסור במפקדים, ואין זה ודאי אם לאחר ההשתלמויות יחזרו אלינו. לכן עלינו למנות מפקדים חדשים מקרבנו. בנתם?“

שתקנו. לא ידענו מה לענות. „מי מכם סיים עשר כיתות בית-ספר? זו היתה השכלה תיכונית. לא היה כזה. „מי סיים תשע כיתות? „הרמתי ידי. הייתי היחידי במחלקה שסיים תשע כיתות בית-ספר. ערב רוסי. „צעד קדימה שני צעדים! אחורה פנת? „הסתובבתי אחורנית ועמדתי מול המחלקה שלי. „לחיות שור! מהיום חייל זה הוא מפקדכם! „ואחד הקצינים אמר אלי בשקט: „קח אותם לארוחות, תרגל אתם התעמלות ובשעה 3 בוא לבניין הקטנה, שם תקבל הוראות. הקצינים המשיכו בדרכם. סיפור זה חזר ונשנה ליד כל מחלקה שעמדה במיסדר.

הייתי קצת המום. לא היתה לי כל נטיה להיות בעל דרגה בצבא וביחוד לעת מלחמה. וכעת, מבלי לדעת את יכולתי, ורק מפני שהיתה לי קצת יותר השכלה מלאחרים נבחרתי להיות מפקד מחלקה! אבל מה לעשות? פקודה היא פקודה. עשיתי כמצווה ולקחתי את המחלקה לארוחת-צהריים מסודרת, כשכל הכיתות עומדות בתור ארוך ואחד-אחד ניגש לקבל את מנת האוכל שלו.

לאחר-מכן ריכזתי את החיילים שלי והקראתי לפניהם את ה„פראוודה“. הקשיבו בשקט. הבינו את הכתוב בעתון טוב יותר ממני. אומנם אני ידעתי לקרוא, אבל טרם הבינתי את הכל. הרי בסך-הכל אני רק שנה אחת בבית-המועצות. אבל הרגשתי סיפוק לא רגיל. אני — יליד פולין, שבשנים שלפני המלחמה חלם כה רבות על ברית-המועצות — הנני עכשיו חייל בצבא האדום, ולא עוד אלא אפילו מפקד על אנשים סובייטיים שנולדו בארץ הזאת. לא ייאמן להיכן מגלגלת המלחמה את גורלך!

בשעה 3 התמלא האולם בבית-המטה בחיילים שנבחרו כמוני, בפתאומיות כזו, להיות מפקדים. היו כאלה שגראו מרצים מאוד מכל העניין הזה והיו כאלה שפחדו לקחת על עצמם אחריות כזו ללא כל הכשרה. אני הייתי בין האחרונים.

שקט השתרר באולם כשעל הבמה עלה קצין בכיר לא-מוכר ופתח בדברים. היה זה גאוס ארוך על המצב, על מפקדים שזה שנים רבות לא עסקו בענייני צבא וכעת, עקב המלחמה, נקראו לשירות צבאי ומוכרחים הם להשתלם על-מנת להיות מפקדים טובים יותר, בכדי לחסוך דם מחיילינו הגיבורים. בקווים כלליים מסר לנו מה עלינו לעשות, והבטיח שמאחר יותר אף אנחנו נצא להשתלמויות. בינתיים נקבל דרגות, כל אחד לפי דרגת עבודתו ולפי כישוריו. קיבלנו דשיהדרנות, בתם הודפסו הוראות מה עלינו לעשות בימים הקרובים.

במשך הזמן נכנסנו לשיגרה. מבין החיילים המצטיינים נבחרו ארבעה מפקדי כיתות והאימונים נערכו במסגרות של כיתות ומחלקות. לא ידענו מיהו מפקד פלוגתנו. כנראה שלא היה כזה. היו מפקדי כיתות, מפקדי מחלקות וקצין ותיק, שהיה מפקד הגדוד.

היום ראינו בפעם הראשונה פצועים. התאמנו בקירבת מסילת-הברזל. עברו שם רכבות רבות ולפתע הבחנו ברכבת הצלב-האדום. היא האטה את נסיעתה ומקרוב ראינו את החיילים הפצועים. שכבו על מיטות בשתי קומות. הרבה גבס על האיברים — הידיים, הרגליים, הכתפיים. היו חיילים חבושים בתחבושות ועליהן ביצבו כתמי דם גדולים. החיילים במחלקתי התרגשו מאוד. „ראיתם את המסכנים?... ראיתם את כתמי הדם?... מי יודע כמה מהם הם כבר ללא ידיים או

רגלים?..." חשבתי לעצמי, כי רצוי הרבה להרחיק את החיילים מהמקום. קראתי להם להסתדר ופנינו הצדה. אבל ענין הפצועים הפך להיות שיחת היום. אחד אמר: „בקרוב אף אנחנו נהיה במצב כזה". תוסיף אחר: „זהו מצב טוב. אנו יכולים להיות במצב הרבה יותר גרוע, אנו יכולים להתרגל". נזפתיו בו: „וכי יודע אתה, שאתה זורע פאניקה?!" ראתי חיילים פצועים וכבר איבדת את ראשך! מה יהיה אתך כשנגיע כבר להיות?!" החייל נבהל והשתתק. הוספתי, כי איני רוצה לטמוע דיבורים כאלה ושיסתלק. מנין לקחתי לי אימץ לב להטיף לו מוסר, כשגם מצבי רחמי היה שפוף מאוד? איני יודע.

בימים האלה קרה דבר שהבליט בחריפות את תוסן בו אנו חיים וכי המרחק בין החיים והמוות הוא קטן מאוד. תפסו חייל שרצה לערוק מיחידתו. באותו בוקר התהלכו שמועות על חייל שתפסוהו, אבל לא ידענו מיהו ומאיזו מחלקה הוא. עד מהרה פקדו עלינו להתאסף במגרש המופעים, מול הבמה. היה זה אספתיאטרון טבעי בו התקיימו תצוגות שונות לחיילים. אלפי חיילים תפסו מקומותיהם וכולם חשו כי העניין כרוך בעריק שנתפס. על הבמה עלו מיספר קצינים שנראו כשופטים צבאיים והתיישבו ליד שולחן עץ גדול. אל הבמה הובל חייל כשידייו קשורות לו מאחור והוצרכו לתמוך בו בעלייתו במדרגות. הוא היה מבוהל וחיוור מאוד. את חיזורנו ראו למרחוק. אחד הקצינים קם ורעם בקולו: „חברים חיילים! בשעה שחיילינו וקצינינו הגיבורים לחמים בחיה הטיטלראית, בוגדן שאנחנו עושים מאמצים עליונים להכביע את הטיטלריוס מפריהאמון, החליט חייל זה שאחרים יעשו למענו את המלאכה והוא יברח מהמערקה. הגידו אתם, מה אתם מציעים לעשות איתו?" מגרונות אלפי החיילים פרצה שאגה אדירה: „מוות! מוות לפחדן! מוות לעריק!" הקצינים יצאו להתייעצות ולאחר עשר דקות חזרו, כשאחד מהם מחזיק דף נייר בידו וקורא: „החייל סרגיי אדאמצ'וק (וכאן הובא כל הסיפור אודות בריחתו) נידון למיתה בדיחה!" הגידון היה מבוהל, מילמל משהו, אבל לא יוכלנו לשמוע. ארכזה חיילים, רובים מכודנים בדיהם, לקחהו אתם. אנחנו התפורנו.

על אף האיסור על הפצת שמועות שלא נמסרו רשמית והעונש הכרוך במעשה זה התהלכו בכל זאת שמועות שונות במחנה, שלבסוף היו מתאמתות. הפעם דיברו בין החיילים כי עומדים לשלחנו לחזית. אחר ימים מיספר, אחרי ששמועה זו פרחה לת כבר, חזרו והופיעו כל המפקדים שלנו, שבינתיים סיימו את ההשתלמות. גם מפקד המחלקה שלי חזר וקיבל בחזרה את תפקידו.

למחרת, עם בואם של המפקדים, קיבלנו קסדות, תרמילי-גב וכלי-אוכל של חיילים (קדם-לכן אכלנו מתוך קערות ובהן נקב קטן ובו חוט שנקטר לחגור). בבוקר שלאחר-מכן נעוד מיסדר כללי והודיעו לנו כי עוד היום אנו חיים. אמרו, כי אנו עוברים למקום אחר ולא אמרו שזה לחזית. אבל אנו הרגשנו והיינו בטוחים בכך שאנו יוצאים לחזית. נותרו מיספר שעות לאריות החפצים ולהתמוגג. כבר בפעם השניה שאני נמצא בתחנת-הרכבת הזאת, אבל הפעם אין פה כל-כך הרבה חיילים השוכבים על הארץ ומחכים, כפי שהיה כאן לפני מיספר שבועות. קרונות רכבת ומכוונות-יריה על גגותיהן — 50 קרונות-משא בכל רכבת — ושני קטרים מלפנים היו מוכנות לקלוט אותנו.

כצבא האדום עם פרוץ המלחמה

באה הפקודה: „לעלות על הקרונות!“ מחלקות-מחלקות נכנסו לקרונות. כולנו עמוסים לעייפה: תרמילים, קסדות, סגינים מקופלים מסביב לתרמיל, נשק אישי ונשק חפצים אישיים, שהכיל קצת צנימים, טאבאק ודברים קטנים נוספים. כמו בפעם הקודמת הסתכלתי במבונת-היריה שעל הגג וחשבתי לעצמי: האם זוהי כל ההבנה על השירה שלנו? מה יקרה אם יפציצו אותנו מתאוויר?!

צפירות קטרים, נשיפות ואדים מתפרצים בישרו לנו שבעוד דקות מיספר אנו זזים. אני נמצא בקרון האחרון. החיילים אומרים שזהו מקום טוב, כי ההפצצה יורדת קודם כל על הקטר וישנה עליהן האפשרות להספיק לקפוץ מהקרון ולתפוס מחסה. הטוב ביותר הוא להימצא רחוק הן מהקטר והן מהקרון האחרון. לאחר כמה ימים, משחטפנו הפצצה אווירית, נוכחנו לדעת שכל החשבונות והניחושים, שחישבנו — אינם נכונים, כי כמעט כל הקרונות נהרסו ודווקא הקרונות הסמוכים לקטר והקטר עצמו לא נפגעו.

טלטלה והרכבת זוהי. לאט-לאט, יותר ויותר, המתירות גוברת ואנחנו כבר דוהרים. בפנים כל אחד מסתדר במקומו. בקרונות שתי קומות דרגשים וכל המקומות תפוסים. שכבנו זה ליד זה, כשבמזוה של כל אחד מנקרות מחשבות על תצפיר לנו בעתיד. קצת כשאנו שוכבים בטלים בקרונות בא העבר ועולה בזכרונות. נזכרים בבית, בהורים, באחים ובאחיות ובנערות שהשארנו בעיר.

הרכבת עצרה פתאום. מרחוק שמענו רעש. מטוסים. בכל פעם משתופיעו מטוסים בשמים היתה הרכבת נעצרת. לרוב טסו המטוסים רחוק מאתנו ולא הגיעו אלינו ואף לא ידענו אם משלנו הם או משל הגרמנים. לאחר שהמטוסים היו בעלמים היתה הרכבת ממשיכה בדרכה.

לא תוגר לנו לאן ולאיוו חזית אנו נוסעים, אבל אלה בינינו שהיו תושבי האזורים הללו והכירו את הסביבה אמרו לנו כי נוסעים אנו בכיוון אוקראינה, אבל ברורות לא ידענו איפה היא החזית בזמן זה.

התנאים בתוך הקרונות היו קשים. צפוף וחם. אוכל יבש. כל אלה לא מנעו מהחיילים מלשיר במשך כל הדרך. שרו שירים רוסיים ואוקראיניים, שירי צבא, עישנו הרבה ואפילו התבדחו, כאילו הסכנה אינה קרבה. יש מהחיילים ששכבו על הדרגשים ישנים ויש מהם שסתם שכבו ונחו. היתה להם תיאוריה, שכל זמן שניתן הדבר יש לנוח ולישון, כי מי יורע מה מחכה לנו למחרת.

בתחנות, כשהיו מודיעים שנעצור במקום זה לפחות שעה, היו רובם קופצים מהקרונות ומחפשים גורירי-עץ קטנים עלי-מנת להבעיר מדורה ולבשל עלית מרק. אפשר היה לראות אלפי חיילים, כל אחד ומדורתו הקטנה, שופתים מים, שטים בתוכם אבקת-אפונה ותוך דקות ספורות ישנו מרק חם. קרה ופתאום נשמעה צפירת הקטר וכל אחד היה תופס את קאטיאלוק (דלי קטן) המרק שלו ורץ לקרון. את המרק היו אוכלים כבר תוך כדי נסיעה, אפילו כשלא היה מבושל כראוי. מפעם לפעם חיינו פוגשים רכבות המובילות פצועים: קרונות הצבועים בצלב אדום על רקע לבן. חיינו מסתכלים אלה באלה ברחמים. אנו ריחמנו עליהם: פצועים מסכנים כאלה ויש ביניהם אף בלי יד או בלי רגל; והם ריחמו עלינו על כי אנו

מתקרבים למקום הקרבות ומי יודע את אשר יקרה לנו? מי מאתנו רק יופצע ואולי... הם חיים עדיין ואילו אנחנו — מי יודע?.. אולי בעוד ימים אחרים לא נהיה כבר בין החיים!..

הגורל רצה שלא יעברו אפילו מיספר ימים, אלא שעות ספורות בלבד והדבר קרה ובפתאומיות מפתיעה. כעבור שעה של נסיעה, אחר שיצאנו מתחנה קטנה, הופיעו מולנו מטוסים רבים. הרכבת הספיקה להיעצר ונשמעה הפקודה: „לקפוץ מהקרונות! לרוץ ישר ליער!“ משני צדי המסילה השתרע יער של עצי אורן. קפצנו מהקרונות והפצצות כבר החלו גופלות עלינו. תפסתי את הרובה ורצתי לתוך היער. לא היה זמן לחשוב ולפחד. הכל נעשה אינסטינקטיבית. להתרחק מהר ועד כמה שאפשר רחוק יותר מהמקום ולא להסתכל אחורנית! רצתי בין העצים ואני שומע את שריקות מאות הפצצות המוטלות על הרכבת ומתפוצצות בקול נפץ אדיר. אחרי ריצה של כמה מאות מטרים עצרתי והסתכלתי אל מקום ההפצצה. עשן סמיך שחור מתאכך. המטוסים חגים מסביב לרכבת, יורדים נמוך ו... קולות נפץ. אחר דקות מיספר הסתלקו המטוסים ונשמעו צעקות ויללות. אני בודק את עצמי וחש שאני חי וקיים ואפילו לא נפצעתי. לא רחוק ממני אני רואה כמה חיילים, אחדים מהם יושבים על האדמה, ראשם שוען לעץ ופיניהם עצמות. אנחנו מתקבצים, קבוצה קטנה למדי, מתלבטים מה עלינו לעשות. יש האומרים, כי כדאי לחכות מיספר דקות, מפני שהמטוסים עלולים לחזור, ואחד אומר כי כדאי להיטאר בין העצים, מפני שיבואו לקחת אותנו, ויש כאלה הרוצים לצאת מהיער וללכת לרכבת, אולי ישנם שם פצועים חזקים לעזרה.

הלכנו בכיוון המסילה. לעינינו התגלתה וושה כזאת שלא תיארת לעצמי כי תיתכן. בשטח היו מפורזים מאות הרוגים, מהם גוויות שלמות ומהם מרוסקות בלי ידיים, רגליים או ראשים. רוב הקרונות בערו או היו מוטלים על צדם, מרוחקים מפסי מסילת הברזל. המסילה היתה הרוסה לאורך מאות מטרים. האדנים נעקרו ופסי הברזל התמוספו. במקום נפתחו הרבה בורות עגולים.

אנשי העזרה הראשונה, הרופא והחובש, התרוצצו ממקום למקום להגיש עזרה לפצועים, אבל לא יכלו לעשות רבות, כי רבים מאוד היו הפצועים. המקום היה רחוק מיישוב כלשהו וקשר כפי הנראה לא היה. הרכבת חיילים ועקו לעזרה, אבל מכיוון שזו לא הגיעה הם נפחו את נפשם.

אחרי זמן-מה הגיע צוות מתקני המסילה. אחר כל הפצצה היו מגיעים בקרונות קטנה שגעת על הפסים וניגשים מיד לעבודה. אלה מן החיילים שנשארו בחיים היו אובדי עצות; לא ידעו מה לעשות וכיצד לעזור. מפקדים רבים נהרגו ולא היה מישהו שיקבל לידי את הפיקוד. בכל זאת, עם עברו החלם הראשון התחלנו להתארגן לפעולה. על הרובים מתחנו מעילים ושמיכות ובתם אספנו פצועים, כשהם שכובים לרחב, הנהחנו אותם מתחת לעצים שבסאתי היער. קרענו גופיות ומהן עשינו תחבישות.

אלה שנשארו בחיים עזרו בתיקון המסילה, ולמרבה הפלא — אחר כמה שעות היתה מתוקנת ורכבות המשיכו לעבור בה. עכשיו היחידה שלנו קטנה בהרבה. קיבלנו פקודה לחזור למקום ממנו באנו. חזרנו ברגל. אחר שבועיים של הליכה

כצבא האדום עם פרוץ המלחמה

מעייפת הגענו לעיר ק, כשהגרמנים מתקדמים כל הזמן בעקבותינו. ראינו קרבות אוויר, מטוסים נפלו ורובם היו שלנו.

את האוכל שאכלנו בדרך היה עלינו להשיג בתחבולות שונות. יש שאמר בקשות רבות וצילצולי-טלפון אל קצין העיר וממנו היינו זוכים לארוחה במסעדה, אבל בדרך-כלל אכלנו בשדה. בינתיים לא השתייכה היחידה שלנו לאף אחד, עד שהגענו למקום המחנה, מחנה-קץ, כ-7 קילומטרים מהעיר בה שירתנו קודם-לכן.

המחנה החדש היה מחנה עצום. אלפי אוהלים לבנים הוקמו בשורות ישרות וביניהן שבילים מרופדים בחול צהוב ולאורכם פסי-סיד לבנים. היו שם רבבות חיילים שטרם יצאו לחזית ועסקו באימונים. כשראו אותנו, הבינו כי באנו „משם“, מהמלחמה, וכך שאלות ירד עלינו: „מה נשמע שם?“ „אך זה שם?“ סיפרנו את האמת, שלא הספקנו כלל להילחם, כי הופצצנו קשות בדרך וקיבלנו פקודה לחזור.

קיבלנו אוהלים והתחלנו להתארגן מחדש. וזה חם מאוד ובלילה ישנו בחוץ. היה נוח יותר מאשר לישון בתוך האוהל.

במחנה זה הגיע הקץ לקאריירה הצבאית שלי.

IN THIS ISSUE

100th Anniversary of Janesh Kortchak's Birth

- Israel Gutman, who personally knew J.K. and witnessed the work he did in the Warsaw Ghetto, gives a character sketch of this great educator who remained faithful to his words to the end.
- Two of Janos Kortchak's letters to his friend in Kibbutz Ein-Harod, with him his stayed during his visit in Eretz-Israel, give us to understand his poetic and sensitive soul.
- Joseph Arnon, of Kibbutz Ein-Hamifratz, who did a great deal to have Kortchak's writings published, also abroad speaks of the nature of his letters.

Testimonials

- Reuben Ben-Shem, one of the survivors of the Warsaw Ghetto, kept a very detailed diary there giving many particulars about Jewish life during those years. We print here some parts of this diary.
- Joshua Büchler, a member of Kibbutz Lehavot Haviva, was among the children imprisoned at the camp of Buchenwald. He gives evidence on one of the "Blocks" there and on the children therein.
- Ze'ev Milikovsky, a member of Kibbutz Eilon, who served in the Red Army and later on was one of the many who spent the years in Soviet Camps and on the roads, has recorded what happened to him. Here we print part of his testimony covering the outbreak of the war between Germany and the U.S.S.R.

Articles

- Jehuda Tubin, of Kibbutz Beth Zera, tries to give a summary of Zionist ways from the beginning of the Aliya in the 1880es to our day, and the realisation of Zionism especially after the holocaust as well as on the attitude of contemporary Jewry to Zionism and to the State of Israel.
- Emil A. Fackenheim, of Toronto, Canada, one of the outstanding research workers on the holocaust, deals with our existence now, after Aushwitz.
- The well known American-Jewish historian Leon Dzik deals with the extermination policy of the Nazis and how far it was influenced by the fact that Jews were also manpower.